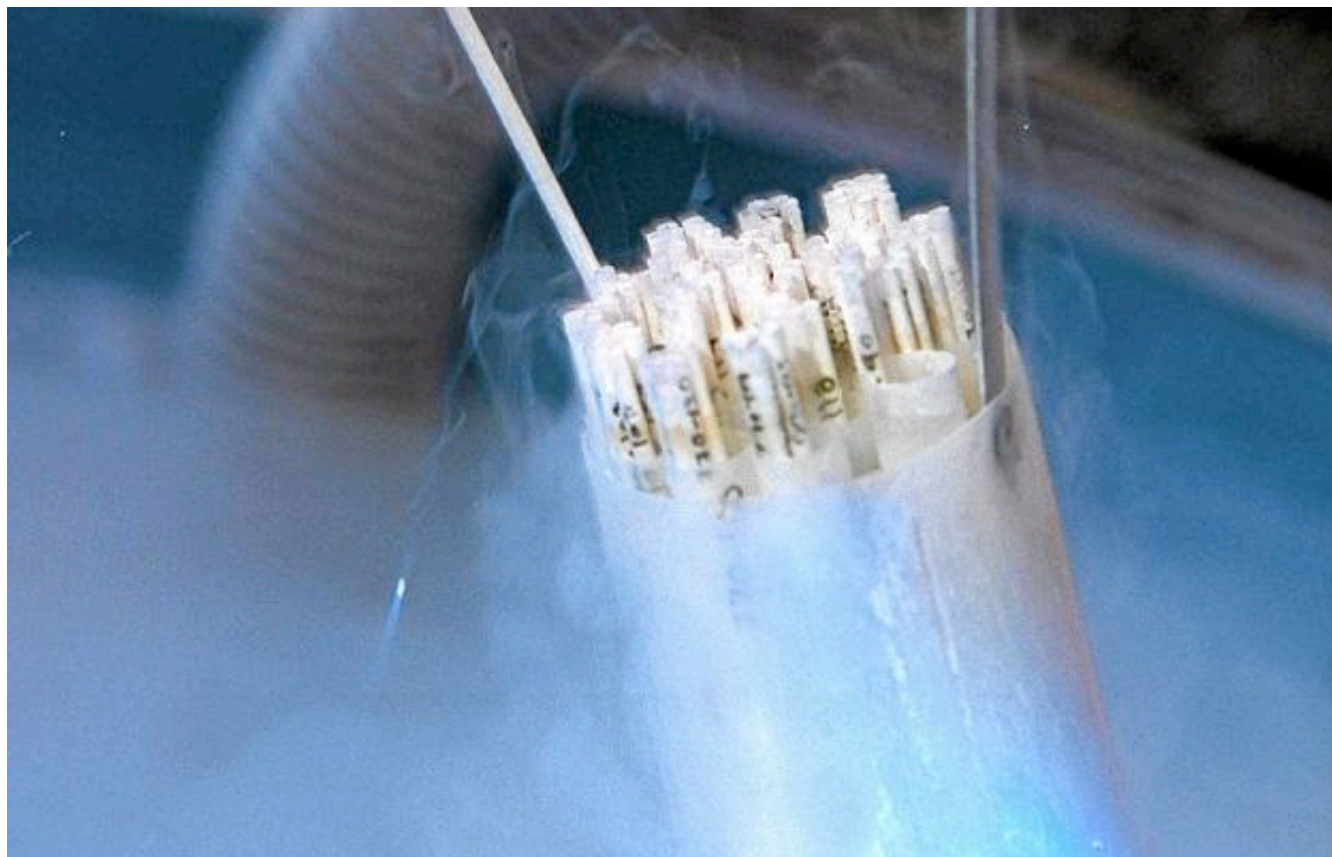

Aftenposten

Publisert: 06.02.10 kl. 10:30 - Abonnere på Aftenposten? Ring 05040 eller gå inn på kundeservice.aftenposten.no

Sæd er ikke som blod

Sæddonasjon er et aktivt forsøk på å skape barn, skriver Einar Øverenget. FOTO: PAUL PAIEWONSKY/VG/SCANPIX

EINAR ØVERENGET - filosof, Humanistisk Akademi

Oppdatert: 08.02.10 kl. 09:10 Publisert: 06.02.10 kl. 10:30

Utfallet av å gi blod og å gi sæd er så vesensforskjellig at det er tilnærmet meningsløst å sammenligne dem, slik Rikshospitalet gjør.

«Å være sædgiver innebærer å gi av din sæd til en sædbank, slik som du gir blod til en blodbank.» Setningen er hentet fra [Rikshospitalets egne sider](#). Det høres tilforlatelig ut: Det er ikke så farlig, skjønner du, det er omtrent som å gi blod. Er det det?

Er blodgivning og sæddonasjon sammenlignbare størrelser? Det dreier seg i begge tilfeller om å overføre en kroppslig væske fra en kropp til en annen. Men det er ikke selve overføringen som er det viktige – det er målsetningen. Og med den gjør det seg gjeldende en vesentlig forskjell. Målsetningen med blodoverføring er å holde liv i den personen som mottar blodet – målsetningen med sæddonasjon er å skape et nytt liv.

Å lage barn

Det er mange måter å beskrive en handling på. Om den er en ny og hittil ukjent type handling, kan vi forklare den

ved å sammenligne med en annen og kjent type handling: Å donere sæd er som å gi blod. Men det å gi fra seg sæd er ikke en ny type praksis. Det er blitt praktisert i lang tid, selv om det hele tiden vært knyttet forskjellige motiver til aktiviteten. Nytelse er én. Formering er en annen. Og det finnes mange flere. Men hva er målsetningen med sæddonasjon. Jeg tror nytelse faller bort. Så deilig er det ikke på Rikshospitalet. Jeg tror det er et aktivt forsøk på å skape barn – du gir sæd, nettopp fordi du vet hva den skal brukes til: Å lage barn. Det er ikke det samme som å gi blod.

Det gir grunn til å utfordre Rikshospitalets beskrivelse av sæddonasjon. Utfallet av disse to aktivitetene er så vesensforskjellig at det er tilnærmet meningsløst å sammenligne dem. Så hvorfor gjør de det da? Er det kanskje for å ufarliggjøre det budskapet som kommer litt lenger ned på siden?

«Sæddonasjon innebærer imidlertid ikke at sædgiver får noen form for rettigheter eller plikter overfor barn som blir født ved hjelp av hans sæd, og etter barneloven kan sædgiver heller aldri dømmes som far i farskapssak.»

Ingen forpliktelser

Interessant. Her inviteres menn til å bli biologisk opphav til barn – inntil åtte barn, faktisk – uten at det skal hefte noen forpliktelser på dem som biologisk opphav. Dette er forøvrig også nedfelt i barnelovens §9. Vilråra for å seie dom i farskapssak: Sædgiveren kan ikkje dømast til far.

Dette er gjeldende lov i Norge i dag. Men selv om staten gjennom lovgivning fritar en sæddonor for juridiske forpliktelser i forhold til barnet, er den i takt med en forholdsvis utbredt oppfatning av at man er moralsk forpliktet til å ta seg av sitt biologiske avkom? Her forsøker man å juridisere seg ut av en omfattende og vidtrekkende moralsk problemstilling. Skal for eksempel ikke biologisk opphav tillegges særlig vekt i forhold til farskap? Ønsker vi ikke lenger den type ansvarlighet som kommer til uttrykk ved setningen: Skal jeg lage barn er jeg forpliktet til å ta meg av dem.

Det som åpenbart er grunnen til denne setningen i barneloven, er at den ligger som en forutsetning for å få sæddonorer – og derfor også som en forutsetning for å nå et politisk mål: Å hjelpe par til å kunne få barn gjennom assistert befruktning. Intensjonen er god, men er kostnadene akseptable?

En tredje part

Å gi blod er noe du gjør for å hjelpe en annen. Å donere sæd er noe du gjør for å hjelpe en annen. Derfor er det sammenlignbare størrelser, hevder man på Rikshospitalet. Problemet er bare at det finnes en tredje part. Den som blir født som et resultat av handlingen. Det er et individ med sin egen iboende verdi – og det er et barn som har krav på særskilt beskyttelse. Derfor har vi barneloven – som kjekt fastslår at barnets biologiske opphav ikke har forpliktelser i forhold til barnet.

Sæddonasjon forutsetter at menn er villige til å få biologiske avkom de ikke selv blir kjent med eller får anledning til å ta seg av i oppveksten. Det innebærer at barn blir satt til verden uten å bli kjent med sitt biologiske opphav – ikke som et resultat av en eller annen ulykksalig hendelse, men fordi staten ved lov har bestemt at enkelte barn ikke skal bli kjent med sitt biologiske opphav.

Barnets beste

Er dette en lovgivning man har kommet frem til ved først og fremst å reflektere over hva som er til barnets beste? Ville man ha vurdert en slik lov hvis det ikke samtidig også var til de ellers barnløse foreldres beste? Jeg mistenker at denne loven ikke først og fremst er til for barn, men for dem som ønsker barn.

Men hva er det som er så viktig med denne biologiske tilknytningen, er det mange som spør? Det er omsorgspersonen som er den viktige personen i et barns liv. Det er mange grunner til å utfordre den oppfatningen. For det første, hva gjør det med opplevelsen av tilknytning om det brer seg en allmenn oppfatning om at farspersonen like så gjerne ikke er ditt biologiske opphav.

Anonymitet

For det andre, hvorfor opprettholdes i så fall ikke anonymiteten til sæddonor livet gjennom. Barn som er født etter assistert befruktning ved hjelp av donorsæd har ved fylte 18 år rett til å få opplysninger om sædgivers identitet. Hva skal et menneske med den informasjonen om det ikke på en eller annen måte er av betydning?

For det tredje, hva om en ung person som får kontakt med sin biologiske far kort tid etter fylte 18 år også anklager ham for ikke ha vært til stede i oppveksten – er det en uberettiget kritikk barnet retter mot faren? Hva om faren med barneloven i hånd avfeier det hele og hevder at han ikke har noen som helst forpliktelse i forhold til sitt barn – er det en legitim og berettiget tilbakemelding fra den biologiske faren?

Det er forøvrig en indre spenning i §9 av barneloven. Paragrafen innledes med en intuitivt riktig påstand: «Dersom ein mann blir utpekt som far etter DNA-analyse, skal dom seiast for at han er faren.» Vanskelig å bestride at han er faren hvis DNA-analysen viser at han er det. Men så avsluttes samme paragraf med følgende setning: «Sædgiveren kan ikkje dømast til far.» Mulig det, men om DNA-analysen utpeker ham som faren, er han eller er han ikke faren? Jeg tror den allmenne oppfatningen er klar. Sædgiveren er faren.

Rotet til

Er ordet far et juridisk eller et biologisk ord? I §9 av barneloven argumenteres det biologisk i første setning – dom skal «seiast for at han er faren», fordi DNA-analysen viser at han er det – og juridisk i siste setning – dom skal ikke siest for at han er faren, selv om DNA-analysen viser at han er det. Det som er riktig i første setning er ikke riktig i siste setning.